

УДК 378.4.091.12.011.3–051:78]:005.336.5

Марія Ткач

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОРОЗУМІННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УНІВЕРСИТЕТАХ**

У статті досліджено методологічні засади сучасних підходів до проблеми формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах та виявлено їх ціннісний потенціал щодо нового розуміння цілей, завдань і функцій вищої мистецької освіти. Доведено, що суттєву методологічну цінність до проблеми формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах становлять такі підходи: онтологічний, антропологічний, культурологічний, феноменолого-герменевтичний, системно-синергетичний, компетентнісний.

Ключові слова: *методологічні підходи, професійне світорозуміння, універсалії педагогічної культури, майбутній вчитель музичного мистецтва, університет, професійна підготовка, міждисциплінарність, методологія освіти, вища мистецька освіта.*

The article depicts the methodological fundamentals of modern approaches to the problem of professional worldview formation of future music art teachers at universities and their value potential in relation to new understanding of goals, tasks and functions of higher artistic education. It has been noted that the continuous process of interdisciplinary education and artistic in particular, which integrates various branches of scientific knowledge around the problem of holistic cognition of a Man, the valuable content of the musical and pedagogical process in the context of a nonlinear polylogue, actualize the search for a new methodology of education. It has been outlined that significant changes in the methodological approaches to the training of future specialists in the field of music art are becoming more prominent.

Actualization in this process of the problem of the spiritual and value formation of the individual, comprehending musical values and creating new ones in the creative activity, lays the foundation for the formation of a holistic professional world outlook for future teachers of musical art. This makes it possible to further construct the personality of the musical and pedagogical space in accordance with the developed philosophical beliefs and ideals.

Determined that a professional worldview as an integrative quality of the individual, is formed as a result of educational influence and, reflects the organic relationship with the universals of pedagogical culture: the pedagogical picture of the world, artistic outlook and the I-concept of a music art teacher.

The integrity of a professional worldview of future music art teachers is ensured by the fact that it is focused on each of these universalists, finding in them their specific reflection. It unites into integral whole cognitive-educational, emotional-value and behavioral processes of the spiritual and psychological structure of an individual and acts as the result of reflection on universals of pedagogical culture in the system of ontological, value-semantic and methodological coordinates.

It has been proved that the following approaches are of significant methodological value to the problem of professional worldview formation of future music art teachers at universities: ontological, anthropological, cultural, phenomenological-hermeneutic, systemic-synergetic, competence-based.

Keywords: *methodological approaches, professional worldview, universals of pedagogical culture, future music art teacher, university, vocational training, interdisciplinarity, methodology of education, higher artistic education.*

Українська держава наразі переживає складний і, разом з тим, надважливий період радикального оновлення, модернізації, розбудови усіх сфер суспільного життя. Вона стає країною все більше відкритою світові, в якій на перше місце виходить людина, що володіє достатнім рівнем волі і відповідальності як за власну долю, так і за долю держави й світу в цілому. Як найважливіша суспільна інституція, освіта стає провідною культуротворчою сферою буття людини й суспільства, залучаючи інтелектуальні, інформаційні та проектні ресурси людства.

У центрі оновленої освітньої системи за цих умов знаходиться творча сутність людської діяльності. Цілі, які постають наразі перед вітчизняною системою освіти всіх рівнів, спрямовуються, в першу чергу, на особистість, створюючи умови для її вільного розвитку та саморозвитку, що знайшло своє відображення в Законах України та інших нормативних документах. Так, згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки одним із ключових напрямів державної освітньої політики є «реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти» [6, с. 3]. Це зумовлено переорієнтацією суспільства на розвиток людини, її особистісних якостей і ціннісних вимірів щодо пізнання світу та пов'язано із посиленням духовно-світоглядного аспекту педагогічної думки як чинником наукової рефлексії нових тенденцій.

У зв'язку з цим, особливо зростає роль тих університетів, у структурі яких функціонують інститути і факультети мистецтв, що володіють потужним потенціалом створення середовища для духовно-творчого розвитку особистості засобами мистецтв. Наразі значно підвищується роль майбутнього вчителя музичного мистецтва, зростають вимоги до його підготовки, професійної компетентності, особистісного (духовно-морального, культурного, світоглядного) розвитку. Соціальний запит сучасних

роботодавців як загальноосвітніх закладів, так і закладів позашкільної освіти зорієнтований вже не на вузького спеціаліста, а на особистість професіонала – педагога-музиканта, який уособлює Людину культури, що володіє комплексом компетентностей загальних і предметних (фахових), а також поліфункціональними можливостями у сфері музичного мистецтва.

Проте доводиться визнавати, що гуманістичні за своєю природою цілі виховання у системі вищої мистецької освіти дуже часто функціонують лише на декларативному рівні та перебувають у значному відриві від сучасної музично-педагогічної практики. Це виявляється в тому, що музично-педагогічний процес у вищій школі зорієнтований, в першу чергу, на вузькоспеціалізоване навчання, вирізняється замкненістю профільних музичних дисциплін, спрямованих на вирішення суто виконавських проблем, залишаючи поза увагою реалізацію ціннісно-смыслового підходу до професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва.

У контексті вищевикладеного, у вищій мистецькій освіті особливо гостро постають проблеми концептуалізації духовно-світоглядних стратегій наукового пізнання, що вимагає розробки відповідних теоретичних концепцій та інноваційних технологій навчання майбутніх учителів музичного мистецтва шляхом упровадження нових методологічних підходів. Це закладає підґрунтя для формування у майбутніх фахівців з музичного мистецтва *цілісного професійного світорозуміння*, що має забезпечити їм здатність та готовність відчувати, мислити, творити й розуміти світ через свою професію і себе в ній.

За останні три десятиріччя у працях зарубіжних та вітчизняних науковців й педагогів-практиків досить плідно досліджуються різні концептуальні підходи щодо проблеми естетично-ціннісного та духовно-світоглядного формування особистості як учня, так і студента (майбутнього фахівця з музичного мистецтва) засобами мистецтв, зокрема в таких її аспектах, як: «естетичні ідеали і смаки» (Г. Падалка, 1989), «гуманістична світоглядна позиція» (М. Клепар, 1993), «духовний потенціал особистості» (О. Олексюк, 1996), «художньо-естетична підготовка» (О. Щолокова, 1996), «світоглядні переконання» (Б. Целковніков, 1999), «професійний світогляд» (С. Рибін, 2001), «художній світогляд» (О. Рудницька, 2002), «світоглядна культура» (В. Смікал, 2002), «гуманітарне світосприйняття» (Т. Зятяміна, 2002), «художнє світовідношення» (М. Ткач, 2003), «аксіологічна підготовка» (Г. Щербакова, 2004), «художньо-естетичне виховання школярів» (Л. Масол, 2006), «ноогуманістична світоглядна культура» (Р. Шиндаулова, 2011), «художньо-естетичний світогляд» (С. Соломаха, 2014), «художньо обдарована особистість» (О. Комаровська, 2014), «гуманістичне виховання» (С. Горбенко, 2016), «професійне становлення педагога-музиканта» (В. Гетьман, 2018) та ін.

Аналіз праць зазначених вище науковців свідчить, що у межах

дослідження проблеми естетично-ціннісного й духовно-світоглядного становлення особистості майбутнього фахівця з музичного мистецтва накопичено суттєвий як теоретичний, так і практичний досвід. Разом з тим, наразі залишається не дослідженою проблема формування *цілісного професійного світорозуміння* майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах за умов оновлення усіх сфер життєдіяльності суспільства, переорієнтації свідомості на гуманістичні цінності, притаманних інноваційно-творчій педагогічній діяльності.

Мета статті – обґрунтувати методологічні засади сучасних підходів до проблеми формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах та виявити їх ціннісний потенціал щодо нового розуміння цілей, завдань і функцій вищої мистецької освіти.

Поряд із традиційними вимогами до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, наразі спектр їхніх функціональних можливостей визначається реаліями сучасного соціокультурного й освітнього простору, демократизацією професійної освіти, потребами ринку праці тощо. Відповідно й вимоги, що висувуються до підготовки таких фахівців, мають поліфункціональний характер й несуть в собі інше смислове навантаження.

На думку багатьох дослідників у сфері професійної музичної освіти (Е. Абдуллін, В. Гетьман, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Б. Целковніков, Г. Щербакова, О. Щолокова та ін.), процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має вирізнятися системно-комплексним характером, щоб органічно поєднувати в собі як гуманітарний (гуманітарно-культурологічний), так і загальнопрофесійний (психолого-педагогічний) і професійний (спеціальний музичний) блоки. Актуалізація у цьому процесі проблеми духовно-ціннісного становлення особистості, що осягає музичні цінності й створює нові у творчій діяльності закладає підґрунтя для формування в майбутніх учителів музичного мистецтва *цілісного професійного світорозуміння*. Це уможлиблює подальше конструювання особистістю музично-педагогічного простору відповідно до вироблених світоглядних переконань та ідеалів.

Як зазначалося у наших попередніх роботах [10], *професійне світорозуміння* є інтегративною якістю особистості, що формується у результаті освітнього впливу й відображує органічний взаємозв'язок з *універсаліями педагогічної культури*: педагогічною картиною світу, художнім світоглядом та Я-концепцією вчителя музичного мистецтва. Цілісність професійного світорозуміння забезпечується тим, що воно проектується на кожну з цих універсалій, знаходячи в них своє специфічне відображення, об'єднує в єдине ціле когнітивно-пізнавальні, емоційно-ціннісні і поведінкові процеси духовно-психологічної структури особистості та визначає результат вирішення професійних завдань на відповідному етапі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зазначимо, що невинний процес міждисциплінарності освіти, й мистецької зокрема, яка інтегрує різні галузі наукового знання навколо проблеми цілісного пізнання Людини, «розгляд освіти як феномену і частини культури, як культуровідповідну систему, культуровідповідне середовище і культуротранслюючий процес» [3, с. 89], ціннісне наповнення музично-педагогічного процесу у контексті нелінійного полілогу актуалізують пошуки нової методології освіти.

Ми погоджуємося з думкою О. Олексюк, що «сучасна наука намагається переосмислити мозаїку підходів до педагогічного процесу як соціокультурного феномена. Багатовимірність і нескінченна складність сучасного педагогічного процесу вимагає переходу до принципово нової парадигми мислення» [7, с. 11]. Тому, «контекст оволодіння ціннісним простором мистецької освіти передбачає пошук інтегрованих знань, що ґрунтуються на використанні в класичній структурі наукового пізнання неklasичних підходів» [7, с. 61]. Адже, як зазначає далі дослідниця, «системоутворювальні компоненти інтегративного знання актуалізують зміст і структуру освіти, перетворюють (що є найголовнішим!) окремі предметні знання у світоглядні рівні освоєння дійсності: світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння» [7, с. 63].

Як відомо, у науковому просторі сьогодення співіснують багато методів дослідження, що становлять загальні наукові підходи до вивчення тих чи інших явищ. У зв'язку з цим, дедалі більш помітними стають суттєві зміни в методологічних підходах до професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва. Зокрема, суттєву методологічну цінність до проблеми формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах становлять такі *підходи*: онтологічний, антропологічний, культурологічний, феноменолого-герменевтичний, системно-синергетичний, компетентнісний. У контексті поставленої проблеми розглянемо сутність даних підходів, які ми обираємо в якості методологічних засад наукового пошуку.

В умовах сьогодення однією з найголовніших проблем у системі вищої мистецької освіти залишається дефіцит онтологічних основ музично-педагогічного процесу. Щодо сутності самого поняття «онтологія» (з грецьк. *ontos* – суще, сутнісне; *logos* – вчення), то як відомо, вперше це поняття було використано Р. Гокленіусом у 1613 р. у праці «Філософський лексикон» у значенні метафізика. Пізніше, Г. Вольф у своїй праці «Перша філософія або Онтологія» (1730) застосував цей термін в якості самостійного розділу метафізики й визначив *онтологію* як *вчення про суще (сутнісне)*. Своєрідними «батьками» онтології вважаються античні філософи Геракліт, Парменід, Платон, які займалися пошуком внутрішньо притаманних для світу першоджерел (матеріальних або ідеальних), з яких власне все й виникає. Якщо матеріальне буття уособлює об'єктивну реальність (об'єкти природи, феномени людського й

суспільного життя), тобто все те, що існує незалежно від людини, то ідеальне буття представляє явища духовного життя людини й суспільства (почуття, настрої, думки, ідеї тощо), тобто – це суб'єктивна реальність. Зазначимо, що в різні історичні періоди проблема матеріального й ідеального буття у світовій філософській думці вирішувалася по-різному.

Філософія ХХ сторіччя відкриває новітні підходи до розуміння сутності буття людини (від матеріально-економічно-біологічних форм до вищих вимірів духовності, пошуку можливостей духовного самоздійснення), які ведуться в контексті «онтологічних» вимірів. Це неklasична філософія: «трансцендентальна онтологія» Гуссерля, «фундаментальна онтологія» Гайдеггера, «критична онтологія» Гартмана, «феноменологічна онтологія» Ж.-П. Сартра, в якій досліджуються найзагальніші принципи буття, але вони розглядаються під іншим кутом зору, а саме – на рівні надчуттєвої, надраціональної інтуїції. Переживання цього буття (стан екзистенції) є процесом трансцендування, виходу за межі належного існування у сферу Вищих смислів та цінностей. Наведені філософські вчення є особливо цінними для обґрунтування онтологічної природи феноменів музичного мистецтва, як культурних символів, як прояву безсвідомої природної стихії в її ірраціональній інтуїтивній сутності, що є відображенням глибинних підвалин буття, тобто всього того, що усвідомлюється як трансцендентне.

На підтвердження цієї думки, наведемо дослідження З. Фоміної [11], в якому розглядається проблема щодо онтологічних основ музики. Як зазначає дослідниця, «музика в її онтологічному розумінні є не віддзеркаленням, а відображенням буття – його явищем, що дається нам у безпосередньому чуттєвому сприйнятті. Вона є інтуїтивним «схопленням» того «життя», тієї дійсності, яка трансцендентна нашому належному існуванню в межах просторово-часового світу, в той же час вона не зникає, а перебуває у наших духовних прозріннях, у рідкісних моментах нашої екзистенційної напруги. Як же довести, що музика як людське творіння, як твір окремої людської особистості разом з тим проникає до самих підвалин буття, до онтологічних основ світу? Відповідь знаходимо у філософських вченнях ХХ століття – феноменології й фундаментальній онтології, що розглядають людину, її свідомість, її духовний, внутрішній світ як особливий регіон Буття» [11, с. 12–13]. Представивши широку палітру філософсько-естетичних поглядів на музику з позицій онтологічного підходу, З. Фоміна стверджує «про особливе місце музики в структурі світобудови, що обумовлено її глибокою вкоріненістю у фундаментальні прошарки буття, що відкриваються людині в процесі її духовного трансцендування» [11, с. 86].

Дискурс нелінійної онтології, який набув широкого розповсюдження у наведених філософських та музикознавчих ученнях продовжує й сьогодні бути предметом наукової рефлексії. Це створює своєрідне

методологічне підґрунтя для цілісного й багатовимірного сприйняття світу музичного мистецтва, завдяки проникненню в смислову основу «таємничих енергій музики» (В. Медушевський). Екстраполяція ідей некласичної філософії та музично-онтологічної теорії на музично-педагогічний процес уможливорює поєднання різних способів розуміння світу музично-педагогічних цінностей з позицій онтологічного підходу. Тому, актуалізація *онтологічного підходу*, що ґрунтується не на зовнішніх проявах людини, а на розумінні її внутрішніх станів, ціннісно-смислових переживань забезпечує можливість визначати у процесі дослідження «індикатори» пізнання буття, за допомогою яких органічно інтегрується сприйняття «життєвого світу» (Е. Гуссерль) у світ музично-педагогічних цінностей та здійснюється інтерпретація окремих предметних знань у світоглядні рівні освоєння дійсності (світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння) з метою онтологічного наповнення музично-педагогічного процесу.

Ретроспективний погляд на історію розвитку гуманітарної науки щодо осмислення проблем людського буття свідчить, що найпродуктивнішим у контексті даної проблематики став *антропологічний підхід*, який орієнтує, в першу чергу, на цілісне охоплення феномена людини. У ХХ столітті цей підхід найбільш яскраво представлений в такому оригінальному метаперсоналістському напрямку, як філософська антропологія школи Макса Шелера, що справила значний вплив на подальший розвиток філософської думки. На думку Б. Головки, «від функціонального розгляду Шелер переходить на якісно вищий методологічний щабель в осмисленні людини. Якщо біологічні й культурні функції описують первісні, початкові акти духу з огляду на їх місце в еволюційному плині життя, то власне феноменологічне конституювання поняття «людина» вивільняється від вітального тіла і спрямовується на визначення духовної сутності» [1, с. 172]. Утім, М. Шелер відомий не тільки тим, що стояв у витоків антропологічного повороту у філософії, став фундатором сучасної філософської антропології, а й тим, що в широкому розумінні його вважають ініціатором «переорієнтації філософії на антропологічний спосіб мислення» [12, с. 379].

Методологічна рефлексія музично-педагогічної науки на основі філософії «людиноцентризму» закладає культурно-антропологічне підґрунтя для формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва відповідно до нової антропологічної ситуації та цілей розвитку сучасної людини. Як зазначає О. Олексюк, «антропологічний поворот уже зробив теоретичний внесок у розвиток категоріального апарату, який багато в чому зумовив сучасний ареал антропологічної педагогіки. Це, передусім, культурологічний підхід, з його дослідницькою орієнтацією на технологію роботи з невербальними (музика, образотворче мистецтво) та вербальними (культуроснавчі та мистецтвознавчі тексти)

артефактами. Разом з тим, антропологічний поворот у мистецькій педагогіці ініціює сучасну форму її фундаментальності, викликану необхідністю інтеграції й гуманізації знання про людину в різних культурних контекстах» [2, с. 4–5].

Таким чином, *антропологічний підхід* відповідно до цілісності людини визначає освітній процес як конструкт, що розвиває сутнісні духовні сили особистості (О. Олексюк) у напрямку саморозуміння, саморозвитку і самоорганізації. Він дає змогу виявити у процесі дослідження феномен професійного світорозуміння майбутнього вчителя музичного мистецтва як цінності, що зберігає у собі особистісний погляд людини на світ, на мистецтво, на самого себе як творця мистецьких цінностей та їх творення з огляду на ціннісно-антропологічну природу музики. Виявлення ціннісної домінанти філософсько-антропологічного знання у процесі формування професійного світорозуміння особистості має забезпечити майбутнім фахівцям з більшою ефективністю проектувати отримані знання через їх ціннісне розуміння у площину майбутньої професійної діяльності.

Як зазначалося вище, розгляд освіти в контексті культури, тобто педагогічна інтерпретація культури, на думку І. Зязюна, «обґрунтовано висуває завдання її всебічної і глибокої науково-педагогічної рефлексії» [3, с. 90]. На думку вченого, «оскільки освіта має високий виховний і освітній потенціал, є потужним фактором розвитку людини, її соціалізації і індивідуалізації, то людина стає не лише творцем культури, а й водночас її творінням. Аналіз культури як антропологічного феномену показує, що культура конгруентна людині» [3, с. 88]. Саме через культуру, як зазначала О. Рудницька, людина «відкриває і перетворює світ та своє «Я», реалізує власний духовний потенціал, наближується до світових досягнень людської цивілізації» [9, с. 47].

Як свідчить досвід вищої школи, духовно-освітній потенціал культури реалізується шляхом реалізації *культурологічного підходу* (В. Біблер, Є. Бондаревська, В. Гетьман, І. Зязюн, О. Олексюк, О. Рудницька, Ю. Сенько, О. Щолокова та ін.), який зорієнтований, в першу чергу, на виховання Людини культури в ціннісно-смисловому культурному просторі. Реалізація культурологічного підходу в освітньому процесі обумовлює більш високі вимоги до підготовки майбутнього вчителя, його особистісних й професійно значущих якостей та компетентностей, що у повній мірі проектується й на вчителя музичного мистецтва. Так, культурологічний підхід та культуровідповідність змісту вищої мистецької освіти створюють методологічне підґрунтя для формування культури особистості студента в цілому. Адже, майбутній вчитель музичного мистецтва має стати педагогом широкого профілю, володіти поліфункціональними здібностями й можливостями, принципами стилю нового педагогічного мислення (Ю. Сенько), як: діалогічність,

співпричетність, емпатія, іншодомінантність (О. Ухтомський), толерантність, розуміння тощо, не обмежуючи себе тільки вузькопредметними завданнями.

У зв'язку з цим, перспективним стратегічним напрямом є підвищення культуроємності навчальних дисциплін, у тому числі й музичних, тобто поглиблення культурної компоненти у змісті вищої мистецької освіти. Якщо культура виступає як смисловий центр освіти, то її різноманітні тексти й контексти утворюють базовий фундамент для всього освітнього процесу: змісту, форм, засобів, технологій тощо. Тобто, культуроємність освіти як полісистема створює інтегративне поле понять і знань, забезпечує високий рівень якості освіти й, одночасно, організовує сам освітній процес у контексті принципу культуровідповідності, проголошеного свого часу ще А. Дистервегом. Головним смислоутворювальним чинником реалізації даного принципу є присвоєння та рефлексивне осмислення людиною цінностей культури з метою виявлення в них особистісних смислів, при цьому знання розглядаються як цінність особистісного значення.

У розумінні цих процесів важливого значення набуває технологія формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва, що проявлятиметься у впровадженні в практику художніх засобів різних видів культурно-освітньої діяльності у відповідності до культурних норм і цінностей. За своєю суттю та функціональною спрямованістю дана технологія, на нашу думку, сприятиме підвищенню культуроємності музично-педагогічного процесу.

Реалізація духовно-світоглядних стратегій наукового пізнання до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, міждисциплінарний синтез філософських і методологічних компонентів синергетичного знання, феноменології та герменевтики сприяють упровадженню у музично-педагогічний процес вищої школи таких методологічних підходів, як: феноменолого-герменевтичного та системно-синергетичного.

Феноменолого-герменевтичний підхід ґрунтується на ідеї синтезу герменевтики і феноменології, яка свого часу активно розроблялася у працях Г.-Г. Гадамера, М. Гайдеггера, Е. Гуссерля, В. Дільтея, П. Рікера, Г. Шпета та ін. [5]. Спільність цих філософських концепцій виявляється в тому, що людина сприймає об'єкти буття через смисли свідомості, тобто сама вносить смисл у предмети, які усвідомлює. Відмінність між ними – у виявленні цього смислу: феноменологія обґрунтовує смислоутворювальну складову свідомості, тобто розглядає її активну діяльність щодо породження смислу (феномен інтенціональності), герменевтика ж спрямована на результат, створений свідомістю (тобто тексту) й розкриття смислу останнього.

Оскільки центральними категоріями феноменології та герменевтики

є, відповідно, – переживання й розуміння, тому методом тлумачення смислів феноменів, в тому числі й музичних, стала *герменевтична феноменологія* як методологічна основа інтерпретації, засіб пізнання й розуміння особистістю світу засобами музичного мистецтва, що ґрунтується на гуманістичному світорозумінні, а її практико зорієнтована складова постійно доповнюється комплексом інтерпретативних технік з використанням феноменолого-герменевтичних методів (феноменологічний діалог/полілог, метод герменевтичного аналізу, «уживання» (дивінації), «вчування» у внутрішній світ Іншого, рефлексії, саморозуміння та ін.). Методологічна цінність *феноменолого-герменевтичного підходу* для формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в цілісному сприйнятті, осягненні та розумінні сенсу музично-педагогічної діяльності в контексті виявлення в ній особистісних смислів та ідей.

Зазначимо, що останнім часом активно розробляється новий напрям філософсько-педагогічної думки, який обумовлений становленням *синергетичної* (нелінійної) картини світу, яку прийнято називати постнекласичною («постнекласичний тип раціональності» В. Стьопін). Йдеться про те, що у постнекласичній науці домінуючим об'єктом дослідження виступають складні людино-розмірні системи, що саморозвиваються. На відміну від класичної та некласичної науки, постнекласична наука закладає ідею про те, що знання вже не орієнтуються на відображення реальності. Натомість, постнекласична наука спрямована на створення знання, отримання і застосування якого має включати відповідь на питання щодо цінності людського існування в контексті основних викликів і загроз, що постають нині перед людством. Заслугою основоположників синергетики (І. Пригожин, І. Стенгерс) стало відкриття таких незвичних властивостей цього світу, як: мінливість і процесуальність, нестійкість і глибока суперечливість, нелінійність і необоротність, що пов'язано із процесами самоорганізації, які відбуваються у нестабільних, нерівноважних середовищах.

На думку В. Кременя, «в педагогічній теорії і практиці використання синергетики є надзвичайно важливим завданням. Адже синергетика як «біфуркаційний механізм» розвитку, в основі якого лежить процес самоорганізації, послідовність хаосу та порядку, є універсальним принципом світоустрою, що характерний для систем загального вигляду» [4, с. 30]. Саме тому, «застосування синергетики до педагогіки не містить нічого надуманого або механічної редукції. Основним завданням педагогіки в такому випадку є створення умов отримання синергії, яка б забезпечувала здобуття нових знань. Зауважимо, що споріднений з поняттям «синергетики» термін «синергія» означає сукупну взаємодію декількох факторів, результат яких більший, ніж той, який можна

отримати при сумі окремих компонентів» [4, с. 24–25]. У зв'язку з цим, *системно-синергетичний підхід* як методологічний механізм надає можливість вивчати професійне світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва як систему зі складною, відкритою організацією, що функціонує в динамічному контексті й характеризується цілісністю, самозбагаченням і саморозвитком її структурних складових та компонентів, показниками їх проявів, функціональними особливостями, етапами і динамікою розвитку.

Як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, серед основних завдань є «оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, перехід від процесної до результатної компетентнісної парадигми освіти» [6, с. 10]. У зв'язку з цим, на думку О. Олексюк, «компетентнісний підхід у вищій мистецькій освіті передбачає особливу організацію освітнього процесу навчального закладу. Якщо кваліфікаційний підхід спрямований на формування у випускника системи знань, умінь і навичок, що забезпечують види професійної діяльності в стабільних умовах, то реалізація компетентнісного підходу сприяє готовності до більш ефективного розв'язання професійних, соціальних, особистісних проблем, до управління гнучкими, міждисциплінарними проектами» [8, с. 213].

У контексті нашого дослідження методологічне значення *компетентнісного підходу* виявляється в тому, що кваліфікація випускника доповнюється ціннісно-смісловими характеристиками у напрямку виявлення цінностей і смислів професії, визначається морально-вольовими й поведінковими якостями особистості та перетворюється у *компетентність* як готовність майбутніх учителів музичного мистецтва із сформованим професійним світорозумінням до художньо-творчої самореалізації у сфері музичного мистецтва та здатність до самостійного застосування отриманих знань у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях.

Узагальнюючи результати теоретико-методологічного аналізу поставленої проблеми, ми дійшли таких висновків:

– реформування системи вищої освіти в Україні, в основу якої покладено принцип пріоритетності людини, невинний процес міждисциплінарності освіти, й мистецької зокрема, ціннісне наповнення музично-педагогічного процесу у контексті нелінійного полілогу актуалізують пошуки нової методології освіти;

– актуалізація у системі вищої мистецької освіти проблеми духовно-ціннісного становлення особистості, що осягає музичні цінності й створює нові у творчій діяльності закладає підґрунтя для формування в майбутніх учителів музичного мистецтва цілісного професійного світорозуміння;

– суттєву методологічну цінність до проблеми формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах становлять такі *підходи*: онтологічний, антропологічний, культурологічний, феноменолого-герменевтичний, системно-синергетичний, компетентнісний;

– комплексне дослідження процесу поетапного формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах створить відповідне теоретико-методологічне підґрунтя в осмисленні нової педагогічної реальності, сприятиме динамізації процесу творчого розвитку особистості та дозволить із більшою ефективністю проектувати отримані знання через їх ціннісне розуміння у площину майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до логіки розгортання наукового пошуку у подальших наших дослідженнях буде обґрунтовано структуру і зміст *організаційно-методичної системи* формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва в університетах, визначено педагогічні умови, форми та методи формування професійного світорозуміння майбутніх фахівців в системі вищої мистецької освіти, розкрито технологію реалізації цієї системи у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головка Б. А. Філософська антропологія: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 240 с.
2. Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. Вип. 2. 160 с.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
4. Кремень В. Г. Сучасний навчальний процес як синергетична система. *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія*: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка та ін. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. С. 21–46.
5. Кузнецов В. Г. Герменевтическая феноменология в контексте философских воззрений Густава Густавовича Шпета. *Логос*, 1991. № 2. С. 199–214.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf. (дата звернення 19.10.2018).
7. Олексюк О. М., Ткач М. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі: наук.-метод. посіб. Київ: Знання України, 2009. 123 с.
8. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім.

- Б. Грінченка, 2013. 248 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
 10. Ткач М. М. Універсалії педагогічної культури в структурі професійного світорозуміння майбутнього вчителя музики. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: зб. статей.* Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип. 45. Ч. 3. С. 227–233.
 11. Фомина З. В. Философия музыки: Учебное пособие для студентов и аспирантов музыкальных вузов. Саратов: Саратовская государственная консерватория имени Л. В. Собинова, 2011. 208 с.
 12. Чухина Л. Человек и его ценностный мир в феноменологической философии Макса Шелера. Послесловие. *Шелер М. Избранные произведения* / пер. с нем. Москва, 1994. С. 379.